STOCKHOLMS ENSKILDA BANK
AKTIEBOLAG

GRUNDAD 1856

Fonder 110.000.000 kronor

D·N
22/7 1947

Reform av statsskicket. Folket

Frågan om folkomröstning upptogs till utredning i Sverige efter det första världskriget. Många såg i rätt för väljarna att i vissa fall själva fatta sakliga beslut en konsekvens av den nyss helt genomförda folkstyrelsen, andra betraktade institutet som ett värn mot ohämmat majoritetsvälde inom representationen. Men utredningen blev av ett egendomligt skäl från början snedvriden. Förslag till folkomröstning i frågan om rusdrycksförbud hade framlagts av en nykterhetskommitté, och detta förslag understöddes med särskild energi av det liberala partiet, som hotades av sprängning i förbudsfrågan. För att möjliggöra en sådan omröstning upptog den av liberalernas ledare Edén ledda folkomröstningskommittén tanken på ett s. k. konsultativt referendum — rätt för regering och riksdag att besluta folkomröstning i en bestämd fråga, varvid omröstningen skulle vara endast rådgivande, icke avgörande. Det konsultativa referendum infördes i vår författning år 1922 och tillämpades omedelbart, såsom avsett var, i rusdrycksfrågan, vilken därigenom avfördes från dagordningen. Kommittén avstyrkte därefter i ett kort betänkande införande av andra folkomröstningsformer, bland annat under hänvisning till att man borde få erfarenhet av det redan grundlagsfästa institutet.

Någon konsultativ folkomröstning har emellertid inte hållits sedan 1922. Detta är helt naturligt. Denna form av referendum är att betrakta som en underlig avart, använd blott i några få länder i speciella fall. Den kräver beslut av riksdagsmajoriteten och kan alltså icke påkallas av en än så stark opposition, och dess betydelse och användbarhet måste under alla förhållanden begränsas av att folkets uppfattning inte blir avgörande för frågans lösning. Den variant av folkomröstning som inskrivits i vår författning har därför snarast blivit en spärr mot en utbyggnad av det demokratiska systemet genom effektiva former av direkt folklig lagstiftning.

Till det ringa intresset för folkomröstningsfrågan under de senaste årtiondena har andra orsaker bidragit. Den normala formen för riksdagsbeslut på 1920- och 1930-talen var kompromisser, utformade kring ett av en minoritetsregering framlagt förslag och godtagna av flera partier. Härtill kom en fortskridande politisk avspänning, som under orosåren före det andra världskriget blev alltmera påtaglig och efter krigets utbrott kulminerade i politisk borgfred.

Med de skärpta politiska motsättningarna efter krigets slut kräver folkomröstningsfrågan ånyo övervägande. Gång efter annan framstår det som ytterst tvivelaktigt om den i riksdagen dominerande majoriteten i en viss bestämd fråga ger uttryck åt folkmajoritetens uppfattning. Vid valen påverkas de röstande av en mängd skilda synpunkter; att man röstar på ett visst parti innebär att man känner sig stå detta närmast, men det innebär i regel icke någon ovillkorlig anslutning till alla punkter i partiets program — och naturligtvis än mindre till de förslag som partiet tar upp under riksdagsperioden utan att ha skjutit fram dem vid valen. Genom en rätt för en minoritet inom riksdagen eller folket att begära allmän folkomröstning bleve det möjligt för väljarna att bedöma centrala sakfrågor isolerade från varandra; redan tillvaron av denna möjlighet kunde väntas förmå majoriteten till måttfullhet. Ett folkomröstningsinstitut av denna typ utgör icke, såsom stundom påstås, ett konservativt instrument; vilken partipolitisk betydelse det får kan inte på förhand bedömas, men tydligt är att det likaväl kan begagnas för att stävja en konservativ som en radikal riksdagsmajoritet.

Det schweiziska statsskicket karaktäriseras dels av den permanenta samregeringen, dels av det starkt utbyggda och flitigt använda folkomröstningsinstitutet; under det senaste årtiondet har ett tjugutal folkomröstningar hållits i förbundsstaten. Vid en första reflexion ligger det nära till hands att se någonting motsägelsefullt i detta system; varför skall folkomröstning behövas då partierna samarbetar ända upp i regeringen? Schweizarnas resonemang, som utan tvivel har goda skäl för sig, är emellertid det rakt motsatta. Först och främst: även under en samregering kan en knapp majoritet i representationen bli bestämmande, och folkomröstningen fyller därför samma funktion som den skulle göra under den nuvarande svenska ordningen. "Den ständigt redovisande ställning de parlamentariska partierna intaga i förhållande till folket driver dem till ett samarbete som utjämnar motsatserna dem emellan", skriver professor Brusewitz. Härtill kommer att av partierna träffade uppgörelser i vissa fall kan vara — och enligt erfarenheten är — sådana att de ogillas av en majoritet inom folket. Ett medel behövs, som det heter i en schweizisk visa, för folket att "hugga sönder" det verk som partierna i regering och representation satt ihop. I samband härmed står att folkomröstningsinstitutet är ägnat att stimulera den kritiska debatt kring politiska problem som ett system med samregering i och för sig kan befaras försvaga. Ett slags växelverkan mellan regering, representation och väljare etableras, och detta samarbete ger hela det offentliga meningsutbytet vitalitet.

En principiell synpunkt, som härigenom redan är antydd, men som är av vikt i alla demokratiska system, förtjänar att särskilt understrykas. Folkomröstningsinstitutet befordrar väljarnas politiska fostran. Rätten och plikten att delta i sakbeslut framkallar en starkare känsla av intresse och ansvar än röstavgivningen vid val av partirepresentanter. Alla iakttagare är ense om att politiken i Schweiz på ett helt annat sätt än i flertalet demokratier uppfattas som en personlig angelägenhet och att detta väsentligen beror på folkomröstningarna.

Beträffande den utformning ett folkomröstningsinstitut kunde tänkas få i Sverige skall endast tillfogas att det schweiziska systemet bör kunna tjäna som förebild, men att vissa inskränkningar i förhållande till detta system är påkallade. Att ovillkorligt kräva omröstningar vid alla författningsändringar vore i Sverige orimligt. Likaså borde man se till att institutet endast i särskilt viktiga fall kommer till användning genom att uppställa strängare villkor för en begäran om folkomröstning än i Schweiz. Det är främst de alltför täta omröstningarna som i Schweiz och vissa amerikanska delstater givit anledning till kritik av hela metoden. Begagnad med måtta innebär folkomröstningen en uteslutande värdefull komplettering av folkstyrelsen.

Kvalitetsmattor
Tebris Serabend m. fl. mycket billigt.
WESTLING MATTLAGRET,
Hornsgatan 75, 4 tr. ö. g. t. höger. 11-17.

Också de nya folkpensionerna behöver dyrtidskompenseras,

konstaterar nu regeringen. I första rummet är detta ett tydligt tecken på prisstegringens hastighet. I andra hand innebär beslutet om snabbutredning ett erkännande av förutseendet hos de folkpartister som från början begärde en speciell, förenklad indexreglering i nya folkpensionslagen. Regeringen är nu i sina utredningsdirektiv inne på alldeles samma tankebanor, ehuru den ännu icke dragit en viktig konsekvens: att folkpensionärens särskilda levnadsförhållanden måste mätas med ett särskilt prisindex, annorlunda beskaffat än den så kallade normalfamiljens.

Behövde Gallupinstitutet känna sig förvånat

över att riksdagsmännen reagerade surt när institutet tagit reda på den allmänna opinionen om deras pensionsfråga? Spörsmålet är nyutnämnde landshövdingen O. W. Lövgrens, och han ställer det i en signerad ledare i sin hittillsvarande tidning, Norrländska Socialdemokraten. För egen del menar hr Lövgren med kostlig naivitet att ärendet inte alls behövt bli föremål för "en så vidlyftig behandling i en tid då praktiskt taget alla samhällets befolkningsgrupper är tillförsäkrade eller på väg att tillförsäkra sig ålderdoms- och invaliditetspension". Den framskjutne representanten för riksdagsmajoriteten har således inte ens klart för sig att riksdagspensioneringen konstruerats som en tjänstepension och är ett särfall också i det hänseendet genom att den anknyter till ett förtroendeuppdrag, inte till en tjänst. Oavsett motiveringen för hr Lövgrens och andras sura reaktion lär det inte vara reaktionens existens som väckt förvåning hos Gallupinstitutets ledning och hos alla omdömesgilla läsare av referaten från kammardebatterna. Det förvånande var och är de uttryckssätt reaktionen fann hos åtskilliga riksdagsmän och särskilt hos hr Lövgren. "Det finns ingen värre förfalskning av opinionen än Gallup", yttrade han i riksdagen. Nu upprepar han yttrandet i sin artikel. Huruvida ordvalet stannar inom gränsen för det anständiga eller rent av överskrider gränsen till det kränkande, det ägnar landshövdingen ingen tanke åt. Han tycker bara att han uttryckt sig "drastiskt".

PRESSGRANNAR

Tanken på 1948 års val skulle — enligt en tämligen naiv ledare i Expressen (fp) — vara det stora och väsentliga skälet till de skärpta inrikespolitiska motsättningarna. Morgon-Tidningen (s) finner en rimlig tanke häri:

Den skulle kunna uttryckas ungefär så, att om de borgerliga partierna skall kunna framtvinga en snar omkastning av det nuvarande majoritetsläget så bör de passa på 1948. Då kan man ännu hoppas att de kvarstående krisbesvären och därav alstrat missnöje skall ge erforderlig hjälp. Lyckas det inte medan denna chans är kvar, då kan det befaras att den fortsatta praktiska erfarenheten av en socialdemokratisk regim trots allt blir god, så att folkets majoritet inte i första taget vill riskera ett byte. Därför gäller det för de borgerliga att satsa sina sista trumf på 1948.

Den grova överdriften i den sista av de citerade meningarna passar förträffligt i regeringsorganets cirklar — den ger nämligen ett slags motivering åt den Wigforsska halstarrighet som gång på gång förstört chanserna till samlat inflationsbekämpande:

Jämmern har varit särskilt högljudd kring skattefrågan. Var det värt att för kvarlåtenskapsskattens futtiga 40 miljoner offra den goda samarbetsandan? Hade det inte varit en klok statsmannagärning att släppa detta projekt för att i stället få lugn och avspänning? Jo, alldeles utomordentligt klokt, om det nu hade varit på det sättet. Men totalt meningslöst, så som det nu var. Ty en anda av resonlighet och avspänning det är jämnt upp vad de borgerliga till varje pris måste förhindra, om de skall fullfölja sina planer för 1948.

Här gör Morgon-Tidningen gällande att exempelvis folkpartiets upprepade anbud om en gemensam linje för de ödesdigra ekonomiska avgörandena i dagens svåra kris måst avvisas från regeringshåll därför att oppositionen inte skulle tänka på annat än taktik. I samma andedrag lyckas ledarförfattaren rent av trolla bort hr Wigforss halstarrighet i skattefrågorna och ge intrycket att han skulle varit allvarligt benägen för resonlighet på en av de mest omstridda punkterna. Här som så ofta är emellertid den socialdemokratiska landsortspressen mindre slipad: den har länge hållit på att berömma regeringen för dess fina valtaktiska grepp på skattebetalarna. Den tanken har nog inte heller varit främmande för regeringsorganet när dessa rader skrevs:

Ser man till hela tioårsperioden från 1936 till 1946, har högerns, folkpartiets och bondeförbundets sammanlagda röststyrka hållit sig påfallande konstant innanför marginalerna 42—44 procent av väljarkåren. De större förskjutningarna har varit dels mellan de borgerliga partierna inbördes, dels mellan socialdemokraterna och ett eller två partier som räknat sig stå till vänster om socialdemokratin. Med hänsyn till den ringa expansionsförmåga som de borgerliga partierna under dessa tio år mäktat prestera i sin egenskap av ett antisocialistiskt block, skulle det vara något av en idrottsbragd om de på en gång vid 1948 års val kan göra Sverige tryggt mot socialismen.

Ingen grupp inom den anti-socialistiska oppositionen torde underskatta socialdemokratins styrka eller kommunisternas hänsynslöshet. Med stöd av väljarnas ökade förtroende finner emellertid folkpartiet att det är dess plikt att söka åvägabringa en regimförändring — inte för det taktiska nöjets skull, utan för att lägga grundvalar till en bättre politik än den nuvarande. Att endast ett valnederlag kan förmå socialdemokratins ledning att återvända till en samlande folkhemslinje, det förefaller efter denna riksdags erfarenheter mer tydligt än någonsin.

Galgenfristen för skolagan syftar till att hinna med en total omarbetning av folkskolans disciplinregler. Ecklesiastikministern har därvid följt en stark opinion inom lärarkåren, och Svenska Morgonbladet (fp) finner detta mycket välbetänkt:

För den, som praktiskt sysslat en smula med pedagogik, ter sig folkskollärarkårens opposition mot förslaget om agaparagrafens borttagande mycket förståelig. Ingen kan göra gällande att denna paragraf möjliggör någon strykpedagogik i förkastlig stil. Men borttagandet av den skulle nog kunna bli till allvarligt men i många fall. Man skall inte inbilla sig att det problemet är löst med det grymt ovederhäftiga påståendet att det bara är olämpliga lärare som behöver gripa till kroppsaga. Sådana "sårande och kränkande" påståenden borde kunna undvikas i denna diskussion. De äro osakliga och otillständiga. Det finns många hundra utmärkta lärare i vårt land som har erfarenhet av att en liten lymmel till pojke kan trotsa alla försök att bringa ordning i en klass om han vet att inga fysiskt kännbara efterräkningar är att vänta.

Av detta resonemang att döma borde agan egentligen återinföras i andra skolformer, där den blivit borttagen. Det är också ledarförfattarens åsikt:

Hur många lärare i fortsättningsskolan, där kroppsagan är förbjuden, skulle inte kunna vittna om detta! Till och med på årsexamen, då prästen eller skolstyrelseordföranden och andra utomstående personer sitter med i skolsalen, händer det ej sällan att vissa lärjungars uppförande är av den art att den enda riktiga åtgärden mot dem vore ett ordenligt kok stryk.

För reformpedagogerna låter detta påstående givetvis förfärligt. Icke desto mindre innehåller det sanningen på området. Man undrar med ängslan vad det skall bli av pojkdrumlar som opåtalt får sabotera en hel skolas ordning och undervisning.

Debatten om agan blir lätt irriterad. Den som fört pennan i Svenska Morgonbladet visar sin egen sinnesstämning genom uttryck som "liten lymmel" och "pojkdrumlar" för att inte tala om anspråket på att sitta inne med "sanningen på området". Eftersom denna attityd lyckligtvis är mycket sällsynt i lärarkretsarna behöver utbrottet emellertid inte verka diskrediterande för den utredning som författaren tror sig stödja. **Det är fråga om ett problem med många sidor,** varav särskilt de organisatoriska behöver genomarbetas ordentligt.

LO-chefen Strands uttalanden vid Arbetets dag kretsade kring det välbekanta och svårbemästrade problemet överrörligheten. Östgöta Correspondenten tar upp ett avsnitt ur talet:

LO-chefen pekade också på en annan svårighet, nämligen den att säkra arbetskraft till sådana produktionsområden som är särskilt viktiga för folkhushållet men av olika skäl inte lockande för arbetarna. "Att lösa dessa problem utan åtgärder inom andra grenar av produktionslivet, som inskränker företagarnas och arbetarnas rättighet att i full utsträckning ägna sig åt det som bäst sammanfaller med deras egna önskningar, är helt säkert inte möjligt." Det är en dunkel antydan som borde kompletteras med ett litet bestämdare upplysningar om vad den åsyftar. Är det frågan om någonting annat än den form av dirigering som blir en följd av hittills tillämpade eller annonserade investeringsbegränsningar på olika områden?

Den socialdemokratiska regeringen i Norge har satt i gång en registrering som befaras kunna komma till bruk för individuell reglering av rätten till arbete. Också labour-regimen i England har gjort antydningar åt det hållet. Hr Strand bör ge ett tydligare uttryck åt sin ståndpunkt till det val mellan frihet och effektivitet som här aktualiserats.

OFFICIELLT

Medicinalstyrelsen. Medicinalstyrelsen föreslår till e. o. byrådirektör i styrelsen t. f. förste revisorn hos statskontoret Erik Bergman, till e. o. förste byråsekreterare i lönegrad Ce 29 t. f. förste byråsekreterare Olof Melén samt till förste byråsekreterare i Ca 27 t. f. förste byråsekreterarna Harry Westerlund, C.-B. von Mentzer och Lennart Löfquist.

Byggnadsstyrelsen. Byggnadsstyrelsens förord åt kontrollant Ture Pettersson till en befattning som intendent i lönegrad A 26 på styrelsens intendentbyrås Stockholmsavdelning har överklagats av byråingenjör Simon Brådhe, Stockholm.

— Professor N. O. Ahrbom har av byggnadsstyrelsen utsetts till arkitekt för det planerade teletekniska laboratoriet i Stockholm. Byggnaden är avsedd att förläggas till ett av Tekniska högskolan anvisat område mellan Harvägen, Sofiavägen och Margaretavägen.

Skolöverstyrelsen. Tjänsten som konsulent för teckningsundervisningen hos skolöverstyrelsen söks av teckningslärarna B. Bendelius, Stockholm, N. Ek, Skara, A. Holm, Säffle, och E. Höjer, Uppsala.

— Befattningen som konsulent för manlig slöjd hos överstyrelsen söks av slöjdlärarna Henry Lundqvist, Bo Sternås och S. Widfeldt, Stockholm, Nils Andersson, Linköping, B. Gerremo, Karlstad, G. H. Gustafsson och Knut Nordberg, Göteborg, Erik Holmqvist, Atorp, G. Idert, Lund, och T. Philipsson, Floda.

Kommerskollegium har till aktuarier utnämnt e. o. aktuarien C. W. Ankarcrona och förste amanuens Tyra G. R. Linder. Till e. o. byråingenjör har förordnats förste amanuens G. O. A. Rydström. Till kanslibiträden har konstituerats e. o. kanslibiträdena Svea M. Almkvist, Annie M. Larsson, Asta K. E. Franzén samt Margit Ericsson Nerpin.

Läkarna. Medicinalstyrelsen har förordnat extra provinsialläkaren Nils Hulander i Kvänum att från 28 juli och under vakans även uppehålla provinsialläkartjänsten i Skara distrikt.

— Provinsialläkare B. Qvarnström, Lövånger, har återkallat sin ansökan till provinsialläkartjänsten i Valdemarsviks distrikt. Samtliga på förslaget uppförda läkare har därmed anhållit att inte komma i fråga.

— Provinsialläkare Paul Lindström, Horred, har återtagit sin ansökan till provinsialläkartjänsten i Vivstavarvs distrikt. Han är uppförd på andra förslagsrummet.

Statens järnvägar. Distriktschefen i Östersund förordar till förste trafikinspektörsbefattningen vid 13 trafiksektionen, Östersund, byråassistent H. S. G. Palm, Örebro, stationsinspektor E. A. Christiansson, Långsele, och byråassistent A. G. A. Julner, Växjö.

— Till en förste stationsskrivarbefattning vid biljettexpeditionen i Östersund förordas stationsskrivarna S. J. Ögren, Göteborg, A. Fant, Söderhamn, och kontorsskrivare P. A. Sjölin, Stockholm.

Järnvägsstyrelsen. Järnvägsstyrelsens förordnande för förste bokhållare Karl

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.